

ЧЕКАЛЕНКО ВИКТОРИЯ ТАРАСОВНА. *Досуговая деятельность студенческой молодежи как условие ее социального.*

В статье освещена проблема досуга, досуговой деятельности студенческой молодежи, рассмотрены досуг и досуговую деятельность студенческой молодежи как один из факторов социального воспитания в высших учебных заведениях. На основе анализа, обобщения и систематизации научных источников обоснованное во временном измерении развитие понятия «досуг», «досуговая деятельность» и «социальное воспитание». Определены трактовка современными и зарубежными учеными. Рассмотрены факторы социального воспитания в высших учебных заведениях. Сделанные в статье выводы могут быть использованы при теоретического обоснования и практической разработки организации досуговой деятельности студенческой молодежи.

Ключевые слова: досуг, досуговая деятельность, свободное время, молодежь, студенты, социальное воспитание, социализация, социальная педагогіка.

CHEKALENKO VIKTORIJA. *The leisure activity of student youth as a factor of social education in higher educational establishments.*

In the article deals with the problem of leisure, leisure activity of student youth, leisure and leisure activities of student youth are considered as one of the factors of social education in higher educational establishments. On the basis of analysis, generalization and systematization of scientific sources the development of the concept of "leisure", "leisure activity" and "social education" is substantiated in the time dimension. The interpretation of modern and foreign scholars is described. The factors of social education in higher educational institutions are considered. The conclusions drawn in the article can be used during theoretical substantiation and practical development of the organization of leisure activity of student youth.

Keywords: leisure, leisure activity, free time, youth, student youth, social education, social pedagogy.

УДК 37.015.31: 39:172.15 - 057.875

Чорна Г.В.

УКРАЇНОЗНАВЧІ ЗНАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ЧИННИК ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ

У статті розкрито роль ціннісних орієнтації у процесі формування особистості. Визначено сутність та специфіку національних цінностей як частини загальнолюдських цінностей особистості. Наведені основні проблеми виховання національних ціннісних орієнтацій. Розглянуто принципи організації національного виховання. З'ясовано мету національного виховання, а також завдання, які варто ставити перед собою в процесі виховання національних ціннісних орієнтацій. Визначено головні заходи для реалізації мети ефективного

виховання національних ціннісних орієнтацій особистості. Розкрито мету та роль навчання та виховання в процесі формування національних ціннісних орієнтацій.

Ключові слова: особистість, цінності, ціннісні орієнтації, національне виховання, національна самосвідомість, українознавство, формування українознавчих знань.

У сучасному світі відбуваються якісні зміни ціннісно-мотиваційних парадигм і вибір подальшого шляху розвитку України. Саме в такий період стає надзвичайно важливим об'єктивний аналіз всієї ситуації, а також аналіз тих цінностей, якими суспільство володіє на даний момент. Так, суспільство, котре надає перевагу одній системі цінностей і відкидає інше, вступає на подальший шлях розвитку, на шлях, заснований на ціннісній орієнтації. Все це свідчить про зростання ролі цінностей, ціннісних орієнтацій в суспільстві в умовах трансформації всіх сторін життя. Національне виховання особистості за допомогою системи ціннісних орієнтацій дозволяє забезпечити духовну та ідеологічну основу розвитку держави і сформуванню перспективні напрямки розвитку суспільства. На даний час стає зрозуміло, що для побудови ефективного розвитку нашої держави потрібно створити та утвердити нові ідеали розвитку суспільства з певною системою цінностей. Тому процес формування українознавчих знань як важливої умови виховання національних ціннісних орієнтирів є актуальною проблемою.

Проблему формування цінностей та ціннісних орієнтацій досліджували чимало науковців, зокрема: В. Ф. Баранівський [1], О. М. Вознюк [2], Н. В. Глинянюк [3], В. А. Гончарук [4], В. В. Карлова [5], М. М. Ткачук [7] та інші.

Не зважаючи на значну кількість досліджень ролі ціннісних орієнтацій, ця проблема в останні роки досліджується все менше. Найбільш мало вивченим аспектом проблеми залишаються питання, що стосуються важливості формування українознавчих знань при вихованні національних ціннісних орієнтацій.

Мета даної статті полягає у розкритті важливості формування українознавчих знань як важливої умови виховання національних цінностей студентської молоді.

Ціннісні орієнтації людини є основною характеристикою особистості, а ефективно їх формування є головним завданням педагогіки. Формування ціннісних орієнтацій відбувається при засвоєнні людиною певного досвіду та виражаються в її життєвих принципах та уподобаннях. Крім цього, зазначимо, що на даний процес впливає система суспільних цінностей, яка історично змінюється. Проблему формування ціннісних орієнтацій особистості варто досліджувати разом із її поведінкою, адже поведінка базується на існуючих цінностях особистості. Формування ціннісних орієнтацій дозволяє також розвиватися особистості. Крім цього, вони дозволяють не тільки регулювати поведінку людини, але й формувати певні її переконання та світогляд.

Конкретні характеристики та закономірності процесу формування системи ціннісних орієнтацій особистості визначаються дією різних внутрішніх і

зовнішніх чинників: рівнем розвитку когнітивної й емоційно-вольової сфери, особливостями соціального середовища, характером і формою психологічної дії. Вказані діючі чинники, що можуть бути загальними або різними для кожної окремої людини, складають в сукупності фон, на якому реалізується та чи інша діяльність. При цьому описані чинники роблять вплив як безпосередньо на особливості системи ціннісних орієнтацій, так і на характер формуючих її процесів, впливаючи на вибір психологічних механізмів їх реалізації [3].

З одного боку, ціннісні орієнтації становлять відносно стійку систему фіксованих установок, які організують відношення особистості до предметів і явищ, до сфери суспільного життя і самому себе як до члена суспільства, з іншого – ціннісні орієнтації є порівняно стійким, соціально обумовленим, виборчим ставленням особистості до комплексу матеріальних та духовних благ, тобто предметів, цілей та засобів для задоволення потреб життєдіяльності особистості та соціальних груп.

Система ціннісних орієнтацій «визначає зміст спрямованості особистості та є основою її ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, засади світосприйняття, життєвої концепції та ядро мотивації життєвої активності. Щоб виховати нову людину, педагогічна наука повертається до творчого досвіду наших предків, який уже випробуваний часом» [6, с. 166].

Як частина загальнолюдських цінностей національні цінності виступають мірою розвитку самої нації, берегинею позитивного досвіду в формі цінностей і рекомендацій людської поведінки, є самостійним чинником життя індивіда і етносу. Від її рівня залежить реальне функціонування суспільних відносин. Специфіка національних цінностей визначається в першу чергу в їх здатності виконувати роль нормативно-оціночної роботи суспільної свідомості і відповідних ідеологічних суспільних відносин. Кожен прояв національних цінностей несе в собі нормативність, що характеризує культуру як нації в цілому, так і окремої особистості.

Національні цінності виступають у формі показника ставлення окремого суб'єкта нації до об'єктивної дійсності. Тому про національні цінності можна судити не за ступенем здійснення домінуючих цінностей, а за ступенем унікальності, перетворення самого себе в суб'єкта діяльності, який проявляється в тому, наскільки людина здатна перетворити природні і соціальні умови в умови свого існування, в об'єктивні передумови свого буття як суб'єкта певної нації. Саме національні цінності, стають основою вільного самовиявлення особистості як панування над соціальними, економічними і політичними обставинами.

Таким чином, національні цінності – це стимулюючий початок розвитку громадського та особистого духовності в конкретно-історичних умовах представника того чи іншого етносу. Своє активне соціальне значення вони набувають в тій мірі, в якій стають надбанням більшості представників етносу і входять в практичні відносини людей цієї нації, проникають в їх свідомість і почуття. Тільки завдяки збереженню історично сформованих національних цінностей можна сформувати не тільки ціннісні орієнтації загалом, але й забезпечити національний ціннісно-орієнтований світогляд наступних поколінь,

що обумовлює високий рівень свідомості та моральні основи етносу, забезпечуючи його подальший розвиток.

На сьогоднішній день, враховуючи суспільний розвиток нашої держави, можна дійти висновку, що зменшилася вагомість духовного чинника у ціннісних орієнтаціях, а натомість зросла роль матеріального чинника, оскільки діяльність особистості переважно має на меті задоволення лише матеріальних потреб. Відбувається формування споживацької психології, при якій люди стають заздрісними, егоїстичними та корисливими. Через це докорінних змін потребує виховна робота з молоддю, яка має на меті донести до них роль моральних цінностей. Тому доволі важливо посилити та покращити виховну роботу з молоддю, зокрема національну складову, а саме - формування українознавчих знань.

Сучасна національна педагогіка репрезентує низку підходів до проблеми національного виховання особистості та визначення його змісту. Завдання сучасних українських педагогів – сформуванню й обґрунтуванню змісту українського національного виховання. Але розвиватися, не опираючись на ідеї своїх попередників, неможливо. «Успішне розв'язання проблем національного виховання залежить від знання педагогічної спадщини минулого, ґрунтовного дослідження її сучасними науковцями, широкого висвітлення й наслідування її провідних ідей, дотримання принципів єдності, спадкоємності та наступності у вихованні підростаючих поколінь» [7, с. 508].

Українознавство, згідно предмета свого вивчення, спирається на знання історії та інших предметів, додає до них нові знання про ті сторони буття суспільного розвитку, які ні історична, ні інші науки не вивчають. Зауважимо, що українознавство не претендує на заміника історії, мовознавства, природознавства, культурології, філософії, психології, релігієзнавства, політології тощо. «Воно – синтез та інтегратор досліджень і відкриттів усіх наук, котрі займаються Україною й світовим українством. На жаль, нині українознавство у багатьох випадках зводиться до факультативних курсів і в навчальних планах (варіативна складова), з року в рік скорочується кількість годин, закриваються відповідні спеціальності» [6, с. 167].

Зокрема, на нашу думку, негативні наслідки доволі низького рівня патріотичного виховання на даний час виражаються у бажанні значної кількості молоді переїхати за кордон, поширенні антиукраїнських поглядів тощо. Найбільш актуальними залишаються проблеми формування національної самосвідомості українців, відродження історичної пам'яті.

Заважає розвитку патріотизму підростаючого покоління і така об'єктивна реальність, як відсутність національної ідеологічної єдності й відповідної суспільної консолідації й недостатня сформованість громадянського суспільства. «Громадянське суспільство передбачає трансформацію моральної, правової культури громадян, розвиток патріотизму й національної самосвідомості. Це суспільство ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини над інтересами суспільства і держави, функціонує на засадах гуманізму, демократії, свободи, верховенства закону, соціальної справедливості, гарантує умови для зростання добробуту народу» [1, с. 48].

Сьогодні українознавство не включене до переліку спеціальностей, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Не набули загальнодержавного статусу розроблені ще в 90-х роках програми та навчальні плани для вищої і середньої школи. Не формується замовлення на видання підручників і посібників з українознавства. Фактично припинено проходження та підготовку до прийняття на загальнодержавному рівні проекту Державної цільової програми «Українознавство», у якій серед іншого пропонувалося «особливу увагу звернути на підготовку педагогічних кадрів з українознавства, створення необхідної інфраструктури, наукової та матеріально-технічної бази, зокрема, й упровадження наукового доробку в навчально-виховний процес. Реалізація зазначеного могла б бути покладена в основу конкретних дій по розбудові в Україні дійсно національної освіти та виховання» [4, с. 175].

Отже, виховна робота повинна передбачати вивчення української національної ідеї, українських національних ідеалів, пріоритетів та цінностей, звичаїв українського народу, головних правил та принципів суспільної етики.

Метою національного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві [2].

Для досягнення мети виховання національних ціннісних орієнтацій варто вирішити такі завдання:

- посилити у почуттях людини патріотичні цінності та повагу до історії України;

- виховувати повагу людини до Конституції та Законів України, а також до державних символів;

- формувати авторитет служби в Збройних силах України та культивування ставлення до солдата як до державного службовця;

- визнати та забезпечити права дітей як найбільшої державної та суспільної цінності;

- усвідомити взаємовідношення між патріотичною відповідальністю особистості з її свободою та правами;

- формувати етнічно-національну самосвідомість, любов до держави та її народу, визнати духовну єдність населення України;

- формувати мовну культуру і толерантність до інших народів та їх звичаїв.

У процесі організації національного виховання рекомендується дотримуватись таких принципів: національної спрямованості (передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі та свого народу); гуманізації виховного процесу (педагог спонукає до самостійності, задовольняє базові потреби вихованця, виробляє індивідуальну програму його розвитку, стимулює свідоме ставлення до своєї поведінки); самоактивності і саморегуляції (сприяє розвитку у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень); культуровідповідності (передбачає єдність патріотичного виховання з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, які

забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь); полікультурності (інтегрованість української культури у європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов); соціальної відповідності (обумовлює необхідність узгодженості змісту і методів патріотичного виховання реальній соціальній ситуації, в якій організовується виховний процес) [2].

На рівень ефективності національного виховання певною мірою впливають: спрямованість виховного процесу, методи та форми його організації. Важливу роль при цьому відіграють активні методи (застосування ситуаційно-рольових ігор, тренінгів, інтелектуальних аукціонів, соціограм тощо), використання яких опирається на демократичний стиль взаємодії, дає змогу сформувати критичне мислення, ініціативу та творчість. Для реалізації завдань виховання національних ціннісних орієнтацій враховуючи необхідність формування українознавчих знань як педагогічну умову виховання національних цінностей можна запропонувати проведення виховних годин у вищому навчальному закладі для студентської молоді на визначені теми: «Україна у нас єдина», «У звичаях, традиціях народу, ти, душу України пізнавай», «І на тім рушникові оживе все», «Віще слово Кобзаря», «Сила нескорених», «Соборна Україна», «Історія виникнення символіки України», «Пригорнись душею до Вкраїни», «Україно моя, ти одна, як життя», «Рідна мова – життя духовного основа» тощо.

Завдання органів державної влади полягають, насамперед, у тому, щоб створити належні умови для укорінення у свідомості громадян соціально значущих цінностей – почуття гордості за Вітчизну, поваги до культури, мови й історичного минулого української нації, до національних традицій, формування расової, національної, релігійної терпимості, розвиток дружніх відносин між народами, що стане запорукою проявам націоналізму. Невідкладними завданнями є формування правової культури, поваги до законів, символів держави, підвищення престижу державної і військової служби. Міцною основою формування національної самосвідомості, могутньою силою посування державотворчих процесів має стати громадянський патріотизм [5].

Враховуючи вище зазначене та сучасний стан розвитку України, з метою ефективного виховання національних ціннісних орієнтацій особистості можна запропонувати такі заходи: забезпечити умови для самореалізації особистості; формувати національну свідомість, особисту відповідальність перед нацією; формувати почуття гордості за батьківщину; виховувати повагу і любов до державних символів та традицій; відновити та вшановувати національну пам'ять; формувати духовно-патріотичні цінності; забезпечити духовну єдність поколінь; зберігати та примножувати традиції, звичаї та обряди України; виховувати у кожній людині моральну відповідальність за всі події, що відбуваються в нашій державі. Виконання вище наведених заходів дозволить посилити національну свідомість, бережливе ставлення до історії держави, викликати необхідність в постійному розширенні свого культурно-духовного світогляду, а також потребу у відновленні і збереженні національних звичаїв.

Таким чином, ціннісні орієнтації формують світогляд особистості та стимулюють її індивідуальну поведінку. Процес виховання ціннісних орієнтацій відбувається перш за все у процесі навчання. Водночас мета навчання полягає у

одержанні конкретних знань в певній сфері, а також у відтворенні культурно-історичних нормативів, які дозволять особистості самореалізовуватися. В свою чергу, виховання дає змогу передати ціннісні орієнтації від людини до людини. Національний навчально-виховний процес повинен ґрунтуватися на патріотичних засадах, оскільки на даний час головною педагогічною умовою виховання є формування такої особистості, яка б старанно виконувала обов'язки та гордилася б за свою державу. Формування українознавчих знань як єдиний комплекс знань про Україну на сьогоднішній день має виступати головною засадою при вихованні ціннісних орієнтацій особистості та її світогляду.

Використана література:

1. Баранівський В.Ф. Ціннісні орієнтації студентської молоді та їх роль в консолідації українського суспільства / В.Ф. Баранівський // Науковий вісник. Серія «Філософія». – Харків: ХНПУ, 2014. – Вип. 43. – С. 39-52
2. Вознюк О.М. Психолого-педагогічні умови становлення ціннісних орієнтацій як чинник національного виховання учнівської молоді / О.М. Вознюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zippo.net.ua/data/files/KafPsihol/MetodRobota/%D0%BC%D1%80_%D0%92%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D1%8E%D0%BA%D0%9E.%D0%9C..pdf
3. Глинянюк Н.В. Психолого-педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді / Н.В. Глинянюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tme.uto.edu.ua/docs/Dod/3_2010/Glinaniuk.pdf
4. Гончарук В.А. Актуальні проблеми українознавства в сучасному освітньому просторі / В.А. Гончарук // Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. 29–30 квітня 2016 р., м. Дніпропетровськ. Частина I. / Наук. ред. О.Ю. Висоцький. – С. 174–176.
5. Карлова В.В. Духовні цінності в структурі національної самосвідомості: українські реалії / В.В. Карлова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kvvsur.pdf>
6. Мартинець Л. Роль українознавства на сучасному етапі незалежної України / Л. Мартинець // Українознавство. – 2016. – № 3-4. – С. 165-167
7. Ткачук М.М. Творчий розвиток ціннісного виміру змісту національного виховання в педагогічній думці України другої половини XIX – початку XX століття у сучасних освітньо-виховних системах / М.М. Ткачук // Молодий вчений. – 2016. – № 12 (39). – С. 506-511

ЧЕРНАЯ АННА ВЛАДИМИРОВНА. *Украиноведческие знания как условие воспитания национальных ценностных ориентаций студентов.*

В статье раскрыта роль ценностных ориентации в процессе формирования личности. Определена сущность и специфика национальных ценностей как части общечеловеческих ценностей личности. Приведены основные проблемы воспитания национальных ценностных ориентаций. Рассмотрены принципы организации национального воспитания. Выяснено цель национального воспитания, а также задачи, которые следует ставить перед

собой в процессе воспитания национальных ценностных ориентаций. Определены главные мероприятия для реализации цели эффективного воспитания национальных ценностных ориентаций личности. Раскрыты цели и роль обучения и воспитания в процессе формирования национальных ценностных ориентаций.

Ключевые слова: личность, ценности, ценностные ориентации, национальное воспитание, национальное самосознание, украиноведение, формирование украиноведческих знаний.

CHORNA HANNA. *Formation of Ukrainian-speaking knowledge as a pedagogical condition for the education of national value orientations.*

In the article reveals the role of value orientation in the process of personality formation. The essence and specificity of national values as a part of universal values are determined. The main problems of education of national values orientations are presented. The principles of organization of national education are considered. The purpose of national education, as well as tasks, which should be set before itself in the process of education of national value orientations, is determined. The main measures, which need to be solved with the purpose of effective education of national value orientations of the person, are determined. The purpose and role of education and training in the process of formation of national values orientations are revealed.

Key words: personality, values, values orientation, national education, national identity, Ukrainian studies, formation of Ukrainian studies knowledge.

УДК 316.4.063-053.2/.5

Ясточкіна І.А.

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ НА ДІТЕЙ ТА МОЛОДЬ

У статті здійснено характеристику й визначено особливості впливу соціальних проблем на дітей та молодь. Представлено основні підходи до визначення та обґрунтування соціальних проблем, які розглядаються як суспільне явище. Наголошено на об'єктивно-суб'єктивній природі соціальної проблеми. Обґрунтовано елементи та форми соціальних проблем. Визначено вплив різних факторів соціалізації на соціальні проблеми дітей та молоді. Охарактеризовано дію сучасних суспільних процесів на соціальне, матеріальне і політичне становище молоді. Наведено схему вирішення соціальної проблеми в процесі роботи з клієнтом. Зазначено, що етапи роботи повинні плануватися і здійснюватися спільно суб'єктом і об'єктом. Підкреслено важливість залучення відповідних ресурсів (соціальних груп, організацій і професіоналів) для вирішення соціальних проблем.

Ключові слова: суспільство, проблема, соціальна проблема, соціалізація, діти, молодь, клієнт.